

2006 nov. 4.

Vasi bútorművesek élethalálharca

A historista bútorművesség kutatása rendkívül elmaradott Magyarországon, pedig érdekes és népszerű lehetne a terület. Torjay Valter művészettörténész e témában írta a diplomamunkáját, de most egy könyv is megjelenik a tollából, amely a századforduló Vas megyei bútortörténetéről és lakáskultúrájáról szól. Megkértük, adjon ízelítőt a készülő kötet tartalmából.

Nyugaton máig kapkodnak az egykori magyar asztalosmesterek munkái után, és itthon is csillagászati árakon kelnek el egy-egy műkincsre-

ezek alapján építse fel a saját kompozícióját. Tervező is volt, nem csupán másoló. Persze nem mindenki művelte ilyen igényesen a mesterséget, a megyében alig néhányan.

1872 előtt az asztalosok mindig mesterek mellett tanultak, sokszor csak alacsony iskolai végzettséggel a birtokukban. Kötelezően valamely külföldi műhelyben is gyakorlatot kellett szerezniük, ahol a mesterkönyvükbe erről igazolást kaptak. Ezt nevezték „valcolásnak”. Az 1880-as évektől aztán elterjedt az iskolarendszerű ipari oktatás, amikor már csak részben tanulták mester mellett a szakmát.

A legjobbak azonban később is jártak külföldre: Fitacher asztalos például, a két világháború közötti időszak neves helyi mestere, még Hitler Sasfészkében, Berchtesgadenben is dolgozott, amikor az egyik legjobb müncheni műhely embereként egyszer ott kapott feladatot. A külföldi utak egyébként komoly próbatételt jelentettek, mivel az asztalosok többsége szegény volt. Hatalmas tűz égett bennük, hogy a szakmát megtanulják, és a még ma is felkelhető munkáik bizonyítják, hogy nagyon magas színvonalon dolgoztak. A műhelyek felszereltsége különböző volt: egyesek csak egyszerű kézi eszközökkel rendelkeztek, mások komolyabb, gőz- vagy láberővel működő, sőt később villanyhajtású gépeket is használtak. Az igazsághoz tartozik, hogy sokan csődbe mentek a szabad verseny idején. Kevésbé értettek az üzlethez, mint a mesterségükhöz, az idős Derkovits például öntudatos művész volt, de sosem merte megkérni a munkái árát.

A mesterek jellemzően megrendelésre készítettek bútort. A vevő elmondta, mik az igényei, megnézték a mintalapokat, és ez alapján több-kevesebb változtatással végül elkészült a tárgy. Akinek kevés pénze volt, egyszerű fenyőbútort kért, a gazdagabbak drágább anyagot választottak. Az egyes koroknak megvolt maguk jellemző faanyaga. A historizmus idején a diófa borítás jött divatba, amikor fenyőfa alapra helyeztek diófa furnért. Népszerű volt még a bükkfa, a topolya, a tölgy, és időnként egzotákra is kaptak megrendelést a mesterek. A tömör fa mellett ez idő tájt jelentek meg az első pótlanyagok, például a rétegelt falemez. A faragásokat néha gipsszel, a bőrt papírral helyettesítették, mert a hagyományos megoldásokkal sem árban, sem mennyiségben nem tudták már kiszolgálni a növekvő igényeket. A kor asztalosmesterei, bár sokszor éri őket ez a vád, nem pusztán a díszítéssel foglalkoztak, a funkció is rendkívül fontos volt számukra. Az 1860 és 1920 közötti darabok sokszor kényelmesebbek a később készültéknél. A bútoroknak minőség,

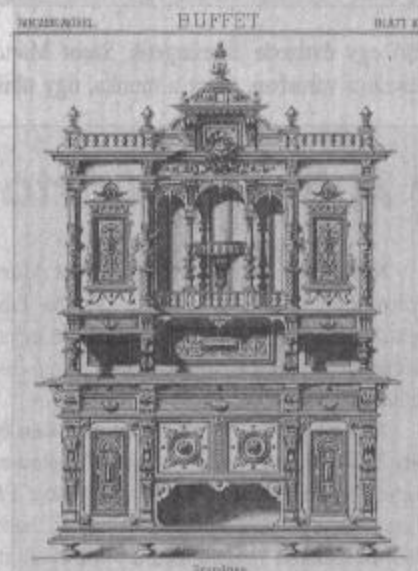
díszítettség függvényében különböző árfekvésük volt. Már az 1887-es első megyei iparképzésen szóvá tették a szombathelyi asztalosoknak, hogy ne csak díszbútorokat készítsenek, mert szépek ugyan, de nagyon drágák. Hétköznapi követelményeknek megfelelő, olcsóbb bútorok előállítására is egyre nőtt az igény. Megesett, hogy a mesterek rászorultak egymás segítségére: esztergált lábakat, díszítéseket esztergályostól rendeltek a bútorokhoz, és idővel kialakultak a bejárattott munkakapcsolatok.

Elsősorban az építészet hatott a kor bútorművességére, de más művészeti ágak is befolyással voltak rá. A csúcsbútorokat építészek tervezték, Lechner Ödön, Ybl Miklós nevéhez is fűződik ilyen terv. A mesterek később az újságokból ollozták ki a rajzokat, és ezek alapján készítettek valami hasonlót. A századfordulón pedig egyre több asztalos maga tervezte a bútorait. Ekkor már nagy bútorgyártó cégek működtek Budapesten, amelyek saját mintalapokat adtak ki. Az ebben látottak nagyban hatottak a vidéken dolgozó bútorművesekre. Ritkán jelölést helyeztek el a mesterek a bútoron, de csak azok, akik valóban mesterek érezték magukat. Ilyen volt Derkovits is.

Vízmathy Géza városi pénztáros fotózta le saját családját 1906 körül. Szemben ónémet tükrös mosdószekrény, balra Rotchild-fotel.

kedőnél. A historizmus korában készült bútorok ugyan Európa-szerte hasonlóak voltak, azonban sajátosságaik is felfedezhetőek, amelyek az adott tájegységre jellemző tárgyká tették őket. Két századfordulós neoreneszánsz konyhakredenc közül például felismerhető, hogy melyik zalai, és melyik vasi mester munkája. Utóbbi biztosan egyszerűbb, kevésbé díszes, mint a szomszéd megyében készült darab. Szombathelyen a századforduló környékén 40-50 asztalosműhely működhetett, a megyében pedig több száz. Közülük sokan szakosodtak is: volt, aki épületasztalos munkákat vállalt, és volt, aki főleg bútorokat állított elő. Ők valóságos élethalálharcot folytattak a grazi és bécsi bútorművesekkel, ahol már nagyüzemi bútorgyártás folyt. Fontos volt az informálódás: idősebb Derkovits Gyula asztalosmester, a festőművész édesapja is minden nagyobb megrendelés előtt tanulmányútra indult, holott szinte nyomorgott, olyan szegény volt. Adott rá, hogy Bécsben, Berlinben megvásárolja az új mintalapokat, megnézte a kiállításokat, és

Neoreneszánsz (ónémet) nagytálatalán az 1880-as évek végéről.

A kárpitozás 1850-től kezdődően egyre díszesebb volt a bútorokon: a bársony, a selyem ekkor vált elterjedté, akárcsak a sodrony, a rojtok-bojtok, a gombfüzés. Az ébenutánzatú szalonbútorok divatos kárpitja volt a fekete alapon okker és vörös virágminta, de általában a nagy virágminta is jellemző volt. Előfordult még a csíkos kárpit, bár egyre ritkábban. A századforduló korából fennmaradt fotókat nézve kiderül, hogy az akkori nyugati lakberendezési elveket bizony Magyarországon, Vas megyében is igyekeztek követni a polgárok. A historista bútorművességről szóló kötet hamarosan elérhető lesz a könyvtárban. **hhá**